

2 oktober 2022

Karin van den Broeke

Serie: Kunst en religie

Thema: Activisme en kunst

Verbintenis van Karin van den Broeke
als predikant in algemene dienst aan
het werk van Kerk in Actie.

Introïtustekst:

‘Geloof is de weigering om het op te geven voordat je lijden hebt omgezet in een zegen.’

Jonathan Sacks, in: *Een gebroken wereld heel maken. Verantwoordelijk leven in tijden van crisis.*

Lezing:

Lucas 10, 25-37 (NBV21)

Er kwam een wetgeleerde die Hem op de proef wilde stellen. Hij vroeg: ‘Meester, wat moet ik doen om deel te krijgen aan het eeuwige leven?’ Jezus antwoordde: ‘Wat staat er in de wet geschreven? Wat leest u daar?’ De wetgeleerde antwoordde: ‘Heb de Heer, uw God, lief met heel uw hart en met heel uw ziel en met heel uw kracht en met heel uw verstand, en uw naaste als uzelf.’ ‘U hebt juist geantwoord,’ zei Jezus tegen hem. ‘Doe dat en u zult leven.’ Maar de wetgeleerde wilde zijn gelijk halen en vroeg aan Jezus: ‘Wie is mijn naaste?’ Toen vertelde Jezus hem het volgende: ‘Er was eens iemand die van Jeruzalem naar Jericho reisde en onderweg werd overvallen door rovers, die hem zijn kleren uittrokken, hem mishandelden en hem daarna halfdood achterlieten. Toevallig kwam er een priester langs, maar toen hij het slachtoffer zag liggen, liep hij met een boog om hem heen. Er kwam ook een Leviet langs, maar bij het zien van het slachtoffer liep ook hij met een boog om hem heen. Een Samaritaan echter, die op reis was, kreeg medelijden toen hij hem zag. Hij ging naar de gewonde man toe, goot olie en wijn over zijn wonden en verbond ze. Hij zette hem op zijn eigen rijdier en bracht hem naar een logement, waar hij voor hem zorgde. De volgende morgen gaf hij twee denarie aan de eigenaar en zei: “Zorg voor hem, en als u meer kosten moet maken, zal ik u die op mijn terugreis vergoeden.” Wie van deze drie is volgens u de naaste geworden van het slachtoffer van de rovers?’ De wetgeleerde zei: ‘De man die hem barmhartigheid heeft betoond.’ Toen zei Jezus tegen hem: ‘Doet u dan voortaan net zo.’

Overweging

Als ik van Station Utrecht Centraal naar het Dienstencentrum van de Protestantse Kerk rijd, of omgekeerd, dan fiets ik het grootste deel van de tijd over de Leidseweg. En die naam tovert altijd een beetje een glimlach op mijn gezicht. De Leidseweg. Tja. Leiden. Ik woon er allang niet meer. Maar wat heb ik daar een mooie jaren doorgebracht. En die weg is overigens een heerlijk stukje fietsen. Je bent eigenlijk zó op je bestemming. Aan de ene kant water. Aan de andere kant wat rustiek ogende bebouwing met voldoende groen. Onderweg altijd collega fietsers en wandelaars. Op sommige kruispunten is het even oppassen dat het niet tot een botsing komt. Soms wordt mijn blik getroffen door een of twee mensen waarbij in mijn verbeelding een groter plaatje om hen heen ontstaat. En héél af en toe overkomt het me dat er blikken gekruist worden en dat er een glimp van herkenning is.

En ik prijs mezelf maar gelukkig dat het me op die weg eigenlijk nog nooit overkomen is dat ik de noodzaak voelde om af te stappen, omdat er evident iemand in ‘nood’ was. Zoals ik die vertwijfeling soms wel ken op andere momenten. ’s Morgens vroeg, op de dagen dat ik ècht vroeg ben, bij Den Haag CS. In die o zo nette buurt van Den Haag zie ik dan mensen hun boeltje bij elkaar

pakken en hun slaappleats op het bankje verlaten. Een hartverscheurend beeld, dat me wel raakt, maar waar ik niets mee doe. Gelukkig hebben we SteK, denk ik dan..... En omgekeerd 's avonds natuurlijk, bij Utrecht CS. Die vrouw aan het begin van de Stationshal die zegt: 'ik heb geen geld voor de opvang. Kunt u me wat geven?' Stiekem verlang ik dan terug naar de Leidse Straatkrantverkopers, van wie hun straatkrant voor mij als een soort legitimatiepas werkte: 'Jij bént in contact met een netwerk dat jou begeleidt. Ik hoef niet steeds opnieuw een krant, maar ik kan jou gerust iets geven.' En overigens ging ik ook daar maar zelden echt in gesprek.

Het verhaal uit het evangelie van Lucas dat we vandaag lezen is een van de Bijbelse klassiekers. De barmhartige Samaritaan is spreekwoordelijk in onze samenleving. Er zijn hulporganisaties die zich 'the good Samaritan' noemen. Zij verwijzen naar één kant van de gelijkenis: waar een mens in nood is, schiet je te hulp. Vanuit Kerk in Actie spreekt me dat aan: waar de kerk nood of onrecht ziet, komt zij in actie.

De barmhartige Samaritaan is ook op een andere manier spreekwoordelijk: het is de hulp van de zijde waarvan je het níet verwacht. Toen enkele jaren geleden de groep Marokkanen in Nederland met een zekere regelmaat onder vuur lag, ontstond de parabel: 'de barmhartige Marokkaan'.

En er is een derde laag in het verhaal: de rol van de farizeeër en de leviet. In de literatuur is er heel wat over geschreven, waarom je hun houding niet alleen maar als negatief zou mogen duiden. Hoe begrijpelijk het vanuit hún context is dat zij doorliepen. En in gedachten vertaal ik hem vandaag dan ook maar door naar de rol van de kerk. Wat kunnen we van de kerk in de samenleving verwachten? Wat niet? En: hoe komt het over als je iets níet doet? Verstaan mensen dat dat past bij je missie? Als we met elkaar zeggen dat God met ons op weg is naar het land waar het leven goed is voor ieder, als God ons het visioen van vrede en recht gegeven heeft, is uit ónze houding dan af te leiden dat wij ons laten leiden door diezelfde missie?

Aan alle drie die lagen:

- vanzelfsprekend in actie komen als je nood of onrecht ziet
- de vraag naar wie mijn naaste is, en of die niet zou kunnen komen uit een totaal onverwachte hoek
- en de vraag naar de rol van de kerk in een samenleving waarin nood en onrecht voorkomen wil ik vandaag toekomen.

Een Bijbelse klassieker, dat verhaal van de barmhartige Samaritaan.

In de viering in Karlsruhe, met die jonge vrouw die kwam aangezwommen, met de verschillende reacties daarop, wilde je als kijker dat éne moment zien. Díe naaste die haar aankeek. Die haar de hand reikte. Met wie het zelfs tot een omhelzing kwam. Dat stuk wrakhout dat een mens bleek toen iemand haar aankeek. Op het diepste emotionele niveau roept het onmiddellijk herkenning op. Zó willen we mens zijn. Zó willen we samenleving zijn. Zó willen we zelf bejegend worden. Ik kan simpelweg denken aan een paar voorbeelden van de afgelopen week die hier emotioneel stuk voor stuk bij passen.

Afgelopen woensdag was ik met een van onze collega's voor binnenland in het justitieel centrum Zaanstad. De gevangenis. We waren er om een beeld te krijgen bij wat een stichting die gedragen wordt door lokale kerken dóet voor gedetineerden en voor hun sociale omgeving. Een heel concreet project staat centraal daarin: de organisatie van vader-kind dagen. We spraken de mensen die zich er organisatorisch voor inzetten, we spraken de gevangenisdirecteur, en we spraken enkele gedetineerden. Bij mij heeft aandacht voor gedetineerden altijd al een warm plaatsje. Hoe ingewikkeld ook. Want mensen zitten er natuurlijk niet voor niets. En dat aan onrecht, aan onjuist gedrag, een grens gesteld moet worden, dat is duidelijk. Maar het hoort voor mij wel wezenlijk bij de Bijbelse boodschap dat ieder mens gelaagd is, dat ieder mens meerdere kanten heeft, en dat

God elke dag opnieuw zoekt naar hoe het góede verder kan groeien. Jan Eerbeek, lange tijd hoofdjustitiepredikant, schreef ooit een boek over zijn werk onder de veelzeggende titel: 'een misdadiger is meer dan zijn delict'. Als er érgens een plek is, denk ik dan, om ruimte te creëren voor dat 'meer', dan is het in de kerk.

En nu, in die gevangenis in Zaanstad, spraken we enkele gedetineerden. Eén man vertelde hoe hij vijf jaar geleden een jaar in voorarrest gezeten had. Zijn zoontje was toen acht. Eens in de maand kwam hij op bezoek rond de vader- en kind dagen. Tóen, vertelde de man, was zijn zoontje eigenlijk niet eens zo bezig met de vraag wat zijn vader daar nu precies deed. Eigenlijk had hij het gevoel dat zijn vader daar de grote baas was. Inmiddels zit de man zijn daadwerkelijke straf uit. 'Ik realiseer me heel goed hoe ontzettend stom ik geweest ben en dat ik hier niet voor niets zit', zei hij. En het is een wonder dat mijn vrouw en mijn zoon dit volhouden. Wij hebben onze omgeving goed ingelicht. Voor een kind op school is het ook nogal wat dat je vader in de bak zit. De vader en kind-dagen zijn er gelukkig nog steeds, maar ze zijn nu wel anders. Serieuzer. De gesprekken die ik daar voer, helpen mij ook om me in mijn zoon te verplaatsen. Ik bel het liefst drie keer op een dag naar hem. Maar ik realiseer me nu dat ik dan altijd maar zijn leven binnenvaal op momenten die mij uitkomen. Als ik een brief schrijf, kan hij die pakken als het hém uitkomt. Een verhaal dat in míj in elk geval de snaar van de barmhartigheid wel raakt. Niet alleen voor deze mán in zijn pogingen om aan herstel te werken, maar ook voor dat kínd dat níet gevraagd heeft om een vader in de bajes, maar er wel mee om moet gaan in zijn leven.

Of een ander voorbeeld uit deze zelfde week: die ene collega, die ik via een andere route al wat langer ken. Net iets jonger dan ik. Toen ik hem leerde kennen een super sportief iemand, met een energieke instelling. Altijd positief, helder en intelligent, betrokken op zijn werk. Acht jaar geleden werd hij getroffen door een herseninfarct. Iedereen om hem heen verbijsterd en in eerste instantie zeer meelevend. Vervolgens doemt echter de vraag op hoe iemand dan nog beschikbaar is voor de werkvloer. Een puzzel die in dit geval gelukkig mooi gelegd is. En nu deze week kreeg hij een hartinfarct. Direct voel je aan hoe het hele circus opnieuw zal gaan draaien.

De barmhartige Samaritaan: als vanzelfsprekend wordt de laag van meeleven gewekt. Waarbij het wel de vráág is of je als naaste in staat en bereid bent om zo zorgvuldig te handelen als deze Samaritaan onmiddellijk doet. In deze gelijkenis staat een plan-do-check-act-rondje in twee zinnen genoteerd. De Samaritaan ziet en krijgt medelijden. Het 'noodhulpplan' zit hem kennelijk in zijn genen, want hij gaat onmiddellijk tot actie over. Hij verzorgt de man, brengt hem op een veilige plaats en laat geld achter voor de verdere verzorging. Hij geeft bovendien aan wanneer hij zal komen toetsen of zijn actie effectief was en wat hij zal dóen als er meer nodig blijkt te zijn.

Model, zou je kunnen zeggen, voor Kerk in Actie:

- een ingebakken plan
- dat vanzelfsprekend in werking treedt zodra zich nood of onrecht voordoet
- controle óf het ook wérkt, en anders nieuwe actie.

De eerste laag van het verhaal van de barmhartige Samaritaan.

Maar dan die tweede laag. Die laag van het verhaal waarin blijkt dat het uit óngedachte hoek is, dat de hulp komt. De Samaritaan, met wie het joodse volk op dat moment wel gezamenlijke roots deelde – allen erkenden ze de eerste vijf boeken van de Hebreeuwse Bijbel, de Tora -, maar met wie er ook zoveel verschillen waren. Zóveel verschillen, dat de anderen weggezet werden als volk waar je niet mee om moest gaan. Een vijandig volk. Rusland, op dit moment. China in de ogen van sommigen. Forum voor Democratie misschien. Die mensen die klakkeloos in het vliegtuig stappen voor een zonzakantie. Die broer die je al jarenlang niet meer ziet. Die collega die stress bij je oproept zodra je haar ziet.

Als je de gelijkenis van de Barmhartige Samaritaan leest, dan maakt het nogal wat uit met wie in het verhaal je identificeert. Sta je voor de vraag: 'ben jij een helper of loop je door'? Identificeer je met de barmhartige Samaritaan zelf? Of identificeer je met de man langs de kant van de weg. Váák wordt bij de vraag 'Wie is mijn naaste?' gedacht aan 'voor wie zou ik moeten zorgen?'. Grappig genoeg stáát het er in deze gelijkenis precies andersom. 'Wie is de naaste geworden van het slachtoffer van de rovers?' De Samaritaan is naaste geworden. Wij worden in de gelijkenis uitgenodigd om vérder te kijken dan naar onze vanzelfsprekende bondgenoten. Wat als wij in de handen van rovers vallen? Zouden we misschien ook zó kunnen leven dat we zélfs in onze vijanden potentiële actors van het goede zien? Hoe beïnvloedt dát ons handelen op de weg die God met ons wil gaan? (En let wel: er staat hier níet dat de rovers tegelijkertijd barmhartige Samaritaan zijn. Er staat dat er nieuwe, onverwachte, kompanen langs kunnen komen.)

Opnieuw denk ik – het mag vandaag, bij deze verbintenis aan mijn dienstwerk voor Kerk in Actie, centraal staan – aan wat ik bij Kerk in Actie zie. Het is een keuze die we op dit moment steeds explicieter en bewuster aan het maken zijn. De keuze om onszelf te zien als deel van het wereldwijde netwerk. Een netwerk waarin we veel te bréngen hebben. Van oudsher is dát de visie die ligt onder het werk van Zending, Werelddiaconaat en Noodhulp. Maar tegelijkertijd een netwerk waarin ook iets te ontvangen valt, iets te leren. Een netwerk dat ons weghaalt bij het ons vooral druk maken om het voortbestaan van de eigen kleine gemeenschap met de specifieke signatuur en de vraag of dáár nog wel voldoende mensen zich voor in willen zetten. Een wereldwijd netwerk, waarvan het ónderhoud van dat netwerk déél is van de missie. Kerk in Actie en de Protestantse Kerk zijn actief betrokken in de Wereldraad van Kerken. Daar wordt veel in geïnvesteed. In menskracht en in middelen. En hóe spánnend was het sinds 24 februari van dit jaar om mét de Russisch-Orthodoxe Kerk één geheel te blijven vormen, terwijl zovelen met afschuw, tandenknarsend en met woede in het hart hoorden hoe Kirill de oorlog rechtvaardigde en soldaten moed in sprak. Hóe lastig is het om Oekraïners een platform en steun te bieden en tegelijkertijd het gesprek met de Russen niet los te laten. Om te komen tot een uitspraak die met consensus aangenomen wordt, waarin staat dat deze oorlog illegaal en niet te rechtvaardigen is, en tóch verbonden te blijven. Voor mij sluit ook dát aan bij pastoraat aan gedetineerden. Wat fóut is, is fout. En toch blijf je gericht op herstel. Ten diepste blijf je gericht op het visioen dat die ander ééns tot jouw naaste kan worden. Een kompaan. Iemand die zijn brood met jou onderweg wil delen, terwijl je dat nooit gedacht had. Voortdurend investeer je in de broeder- en zusterschap waartoe God ons nodigt. Onderweg blijken er rovers en verraders. Het doet niet aan de missie af. Integendeel.

En dan die derde laag.

Die priester en die leviet die voorbijliepen. Altijd een wat gevaarlijk stukje in de tekst. Vóór je het weet lees je het zo dat het týpisch joods zou zijn om hier voorbij te lopen. Te wettisch, bijvoorbeeld. Maar zo kúnnen we deze parabel niet lezen. De parabel is geschreven in een joodse context. Een context waarin het als interne kritiek gelezen moet worden dát iemand zijn plichten niet nakomt als hij voorbijloopt. – Vandaag is het ook Israëlzondag. Een moment dat ons zéker nodigt tot zorgvuldigheid. – Precies zoals het uitmaakt of iemand van buitenaf naar de kerk wijst en roept dat ze 'weer schijnheilig' is. Of dat we van binnenuit elkaar aanspreken op de vraag wat het betékent om kerk te zijn in een wereld in nood. Die derde laag. Die ráákt aan de vraag of je voorbijloopt, of dat je je door ontferming laat bewegen.

Liever dan stil te staan bij hoe het níet moet, neem ik u mee op een stukje van mijn weg – je zou kunnen zeggen: de Leidseweg – waarop ik geleerd heb hoe je Kerk in Actie kunt zijn. Het is niet voor niets dat deze dienst vandaag híer gehouden wordt. Op de plek die in mijn gedachten nog altijd de Leidse Studenten Ekklesia is. Op de plek waar we – zeker ook vandaag, met een afscheid vanmiddag dat een groots gemeenschapsfeest had kúnnen zijn, maar waaromheen ook zoveel pijn gevoeld

wordt – op de plek waar we wéten hoe hard het nodig is om met elkaar een weg van gerechtigheid, verzoening en eenheid te gaan.

Ooit kwam ik hier binnen als student. Mijn verkenningen rond geloof en kerk waren nog maar net begonnen. Ik was noties van God op het spoor gekomen:

- die recht zocht voor ieder menskind
- die oog had voor ieder
- die telkens weer naar de tóekomst wees.

En hier kwam ik in een gemeenschap terecht waar dat voluit beleden en gevierd werd.

Bij Actie en Informatie werd uitgelegd 😊 dat àls je dan al auto reed, je alleen bij de Fina kon tanken, want alleen dan wist je dat je brandstof niet uit de Apartheidsstaat Zuid-Afrika kwam. ‘Nkosi sikelele’ werd met regelmaat gezongen. Bij de uitgang werden pakken Nicaraguakoffie verkocht. Natuurlijk wilde je niet hándelen op zondag, maar dit was beter dan collecteren, want structurele opbouw. Op Roze Zaterdag in Leiden liepen vanzelfsprekend ook veel hetero-kerkgangers mee, die zich geen enkele zorgen maakten over hun eigen genderidentiteit, maar die sámen de weg wilden gaan met hen die zich een niet-geziene en onvoldoende geaccepteerde minderheid voelden. En dit uitgesproken maatschappelijke handelen was ingebed in het samen vieren op zondag. Met prachtige muziek, met een verzorgde liedcultuur van hoop, recht en verbondenheid, met een gemeenschap die voluit kerk in de wereld wilde zijn. Hier leerde ik de kerk kennen in wat ik nu zou willen noemen: Kerk in Actie. Voluit Kerk. Voluit Actie.

De derde laag uit de gelijkenis. De laag die niet alleen vraagt naar ‘worden we door ontferming bewogen?’, maar die ons ook vraagt naar het echt doorleven van onze identiteit, zodat die ons helpt als we door ontferming bewogen raken. Ik vind het mooi dat we vandaag collecteren voor een seminarie uit Nicaragua. Natuurlijk, vanuit de herinneringen aan mijn studententijd. Bevrijdingstheologie. De priester Ernesto Cardenal die de Bijbel las met mensen die zich onderdrukt wisten en die echt met hen luisterde naar wat de woorden hen te zeggen hadden. En wij die dat ondersteunden met het opkomen voor koffieplukkers en koffieboeren. Maar ook vind ik het mooi dat Kerk in Actie in deze tijd, nu de mensenrechten in Nicaragua opnieuw onder druk staan, trouw blijft aan een partner die op deze wijze de Bijbel tot levensbron maakt, voor een kerk in de minderheid. Zo zijn we samen kerk, wereldwijd. De regering van Nicaragua verbreekt de diplomatieke banden met Nederland. Maar wij blijven naasten.

Hoe zou het nou verder gegaan zijn, met die Samaritaan, met die rovers, met die man in de herberg, met de priester en de Leviet? vraag ik me soms af. En natuurlijk begrijp ik goed dat dat een ‘geschiedenisvraag’ is, voor iets dat geen geschiedenis is. Maar gewoon, als denkoefening, stel ik hem toch. En dan denk ik aan de oproep die de Wereldraad van Kerken aan ons doet. Dóe toch mee aan die pelgrimage van kerken wereldwijd, met àlle mensen van goede wil, ook met mensen van andere geloofsgemeenschappen. Een pelgrimage van gerechtigheid, verzoening een eenheid. (Zo luidt de naam van de pelgrimage sinds de laatste Assemblee.) Gerechtigheid, verzoening en eenheid. Het goede in het leven vierend en naar elkaars pijn luisterend, ontdekken we wat er scheef zit in verhoudingen en waar herstel nodig is. Opdat uiteindelijk zichtbaar wordt hoe wij als mensen aan elkaar en als mens en schepping aan elkaar gegeven zijn. Hoe de rover róver genoemd moet worden, mét het perspectief dat er uiteindelijk recht zal zijn. Hoe de priester en de leviet, - net als wij, als kerk -, soms misschien hun plicht verzaken, maar wél geroepen blijven om hun identiteit goed vorm te geven.

Mét allen gaan wij onze weg. En wij nodigen elkaar uit om onderweg kompanen te zijn. Om samen het brood te delen. Con pan. Com pão. Wij nodigen elkaar om de weg die wij gaan een weg te laten zijn van gerechtigheid, verzoening en eenheid. In mijn gedachten: ‘de Leidseweg’. Een liefdesweg

die ooit zal leiden tot een menselijk bestaan. Een weg waarop je weigert op te geven, totdat lijden omgezet is in zegen.

Zó bidden we dat Gods naam zichtbaar wordt in ons.

Wij bidden om recht.

We belijden ons geloof: 'Van U is de toekomst.' Kome wat komt!

3 P's

Gerechtigheid, verzoening en eenheid

Spiegelen: ik prijs mezelf gelukkig dat er niemand....

De Leidseweg. Aan de ene kant water. Aan de andere kant rustieke bebouwing.

Slottekst:

V: Iedereen is welkom

A: Iedereen betekent iedereen!

V: Iedereen betekent iedereen.

A: Iedereen is welkom!

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeiden.nl
info@ekklesialeiden.nl